

Foto: Mark Standley

Matti Bye - stumfilmskompositör

MUSIK "Stumfilmsmusik är en högst levande genre. Det finns ingen egentlig tradition, bara något diffust som vi tror att vi har något hum om men som är extremt obskyrt, helt historielöst", säger Matti Bye.

Kan du berätta om din väg till stumfilmsmusiken?

– Piano och film var mina stora passioner, kan man nog säga. Jag gick musiklinjen på Södra Latin, en slags klassisk pianoutbildning som jag började med när jag var sju år. På dagarna övade jag och på kvällarna åkte jag och tittade på film på Cinemateket. En dag hörde Sara Ruster, som satt i Cinematekets programråd, av sig och undrade ifall jag ville spela till deras stumfilmer. De hade alltid haft en pianist knuten till sig, bland annat Julius Jacobsen var där i många år, och nu letade de efter en ny.

– Jag hade då spelat till "Pansarkryssaren Potemkin" som vi hade kört på Södra Latin, det var skolans anarkister som ville visa den under en lunch. De hade bett mig att spela till filmen och det gjorde jag – mycket misslyckat. Jag tyckte att det var svårt och kunde inget om improvisation. Jag kom dit med en hög klassiska noter – lite Beethoven och lite Schubert. Mycket snart gick det upp för mig att det där inte alls gick att spela till filmen, hade ingenting med den att göra. Jag var helt handfallen. Men Sara var i alla fall där och såg och hörde. Och hon ringde mig och bad mig komma och spela.

– Nu förberedde jag mig lite bättre. Jag gick till SFI:s bibliotek, där jag fann, tror jag, en bok om stumfilmsmusik. Den var skriven på 20-talet och den läste jag, väldigt bra var den, med exempel, dock inga noter. Senare hittade jag Ernő Rapées "Motion Picture Moods for Pianists and Organists" från 1924. Den har noter och musikaliska förslag till olika stämningar som "joy", "happiness", "horror", "humorous", "love themes" och så vidare.

Matti Bye med kolleger i inspelningsstudio.

Foto: Mark Standley

Och den har du haft stor hjälp

av?

– Ingen som helst. Det här är kuriosa. Men väldigt rolig kuriosa. Och så ger det en uppfattning av hur det kanske kunde ha låtit. Men det är bara en gissning från min sida. Det finns nästan ingen forskning på det här området. Eftersom det helt enkelt är väldigt svårt att forska i. Det fanns ju lika många musiker som biografer. Och en massa biografer fanns det. Så det måste ha låtit väldigt olika.

Hur fann du då en metod som passade dig?

– Det tog tid. Jag fick slita i ett par år innan jag hittade något eget.

Varför var du så ihärdig? Det finns väl mycket annat för en ung, begåvad pianist att sysselsätta sig med än att spela stumfilmsmusik?

– Jaa... Men jag kände ju att det här var väldigt roligt. Jag gillade att det var så udda som det var. Och filmerna gillade jag bara mer och mer. Innan dess var jag inte speciellt förtjust i stumfilm, det var mera Vittorio De Sica och sådant. Klassiskt, men folk talade. Men de här filmerna var väldigt spännande att se. Och så fick jag lov att spela piano samtidigt. Mycket praktiskt. Och så fick jag betalt.

Vad för musik har du livnärt dig på i övrigt?

– Jag har främst skrivit för teater och film. Jag har även haft, och har, ett band. Att kalla det pop eller kommersiell musik är svårt, för det är väldigt udda, fri musik som jag inte riktigt vet vem som ska lyssna på. Så det har blivit film och teater, mest stumfilm. Jag skriver just nu musiken till Jan Troells kommande film "Maria Larssons eviga ögonblick". Det är den första långfilmen som jag tonsätter där regissören faktiskt lever och kan komma med synpunkter.

Hur många stumfilmer har du tonsatt idag?

– Ett drygt dussin. Utöver det så är där en del filmer som jag och Kristian Holmgren och Lotta Johansson improviserar till. Där jag kanske har haft ett par teman klara men det mesta är kollektivt skapat.

Den samling som just har kommit ut på DVD med sex filmer gjorda mellan 1916 och 1924 ger ett väldigt varierat musiktryck. "Terje Vigen" har till exempel elektroniska effekter, "Häxan" använder leksaksinstrument, "Erotikon" har lättsam salongsmusik med grammofoneffekter och så vidare. Det känns som om du har tagit en helt ny vinkel varje gång.

– Roligt att det märks. Det har också varit min ambition.

Du har ju också en väldig frihet. Ingen producent eller regissör som står över din axel. Du kan göra precis vad du vill. Det i sig själv måste vara en utmaning. Har du några regler eller några bollplank?

– "Körkarlen" var det första jobbet och då skapade vi två regler. Ett: ögonen på duken och inte i notpappret. Man skulle hela tiden titta på filmen och det skulle alla musikerna göra. Två: dynamiken finns i filmen och inte i musiken. Det är kanske samma sak som regel ett. Annars är inget förbjudet. Bara det dåliga.

– Men det är helt rätt: det är ett stort ansvar att göra den här filmmusiken. Det finns ju ingen chef. Men jag har stor hjälp av Cinemateket, Jon Wengström inte minst, som är mycket mera av en traditionalist i de här sammanhangen. Och, så klart, mina medmusiker.

Hur börjar du arbetet på en "ny" film? När du ser den för första gången, skruvar du ner eventuellt ljud som finns på bandet eller DVDn?

– Det är det första jag gör. Sedan, när min egen musik är klar, så är det väldigt spännande att höra hur andra har gjort. Sedan ser jag filmen, många, många gånger. Sedan skriver jag ett par teman utan att nödvändigtvis veta var de ska ligga i filmen. Därefter "lägger" jag musiken och där saknar man verkligen en regissör eller en klippare. Men det ligger ju också på mig. Och mina bollplank, tack och lov. Det har stått så mycket om att detta är min musik men mycket är improviserat av oss tillsammans och en del är också medkomponerad. Det är viktigt att framhålla.

– Men allting är möjligt och det är det som är så fantastiskt roligt. Stumfilmsmusik är en högst levande genre. Det finns ingen egentlig tradition, bara något diffust som vi tror att vi har något hum om men som är extremt obskyrt, helt historielöst. Därför kan man vara väldigt experimentell – det är rentav mitt ansvar att vara det, anser jag.

Några framtida drömprojekt?

– Jag skulle gärna göra "Ingeborg Holm", gärna med stor orkester. Min största ensemble hittills är "Körkarlen", då var vi 8-9 personer. Men "Ingeborg Holm" skulle jag vilja köra full växel på. Den är så gripande, tycker jag. Och "Gunnar Hedes Saga" av Stiller, en liten pärla. De två skulle för övrigt bli en bra DVD tillsammans.

Vad har du annars för favoriter från den här perioden?

– "Sista skrattet". "Körkarlen". Jag gillar Louis Brooks väldigt mycket. Lars Hanson. Greta Garbo får man inte nog av. Tod Browning gjorde väldigt fina filmer, ofta med Lon Chaney. De brukar utspela sig i jungeln. Väldigt exotiskt.

Favoritkompositörer av filmmusik?

– Ennio Morricone är enormt spännande eftersom han har en så fantasifull instrumentering. Nino Rota har underbara melodier. De två är nog bäst.

Tillåter du dig att vara inspirerad av dem när du skriver stumfilmsmusik?

– Jodå. Men jag lyssnar inte på annan filmmusik när jag skriver filmmusik. Då lyssnar jag på sånt som jag aldrig har hört förr, gärna etnisk musik av olika slag. Sjostakovitj går alltid varm. Han är en outtömlig källa till inspiration.

Vilken är din utrustning?

– Min Malmsjöflygel och min dator. Allt övrigt är i ständig förändring. Jag hade mycket synthesizers men det mesta har jag sålt. Jag använder mycket klockspel, gärna med stråke. Det har jag lärt mig av vibrafonister. Jag är mycket förtjust i leksaksinstrument och går ofta i leksaksaffärer.

Slutligen, Elvis-eller-Tommy-frågan – Sjöström eller Stiller?

– Om jag måste... Jag är mest svag för Sjöström. Det finns ett allvar, något sårbart och trasigt och väldigt skandinaviskt. Och hans spel... är så återhållet, så modernt. Hans tempo och hans temperament. Jag gillar Stiller jättemycket också. Men det finns en extra dimension i Sjöström.

[Tillbaka till sidtopp](#)

[Tillbaka till startsidan](#)

2007-12-18 Jan Lumholdt

Det finns inga kommentarer till artikeln

[Klicka här om du vill kommentera.](#)